

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עידה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

נצבים וילך תש"ב

אתם נצבים היום בלכם לפני ה' אלקיכם

- ביאור שיטת רבי ישמעאל דחייב ברכת התורה נלמד בקל וחומר מן חייב ברכת המזון • באמירת פרשת אתם נצבים עמדו הנשמות של כל הדורות, כמו במעמד הנבחר • התורה הק' הוא החיים והתענוג של עובדי ה' גם בעולם הזה • צינורות שפע הברכות באים באופן ישר, ומחמת החטא נתהפך ח"ו, וכשעושים תשובה חוזר ושב לאופן הישר • שלא לבא לפני ה' בראש השנה כביאה ריקנית • אתם נצבים 'היום' דא ראש השנה • בשבת נצבים כבר נשפע האורות של ראש השנה • וילך משה, גם אחר שהלך ונסתלק משה רבינו ע"ה, וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, שדברי תורתו תפילותיו וברכותיו עומדים לכל הדורות עד היום הזה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושאריות ושראית ושראל לא יעשו עקלה, זכר נאמר ואל תשפן באקליד עקלה (איוב יא, ד).

צו מנרב זיין לרגל א שמחה א יאצייט רופט: 1-718-388-5519

★ ★ ★ ★ אביסל קלאר (22 מינוט)

לשון קדשו - קונטרס רד

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16-5-820	צו הערן די רעקארדינג: דרוק 1 - פאר קונטרס 204 פאר הערות דרוק 3	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515 פעקס: 718-650-2970
---	--	--	---

מען קען שוין מנרב זיין דורך דאנער'ס טעלעפאן סיסטעם: 845-366-2793 #1700

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יושע בירך וויינער הי"ו
לרגל אירוסין נכדו החתן יוסף צבי נ"י ב"ר ארי' לייב ע"ה
עב"ג בת הר"ר זלמן לייב שפילמאן הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הנאמן הצדיק המפורסם מגדולי תלמידי רביה"ק זי"ע
רבי משה מנחם ב"ר משה מנחם זצ"ל
מירנויער
דומ"ק ור"מ סאטמאר מאנטריאל - בעל שו"ת "מנחם משיב"
נפטר י"ד אלול תשפ"א לפ"ק

תנצב"ה

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בפסוק אתם נצבים

קושיא א

למה נצרכו כל הריבויים שבפסוק, שמתחיל "בְּלִבְכֶם", ואחר כך מפרט ומונה להדיא את כל סוגי האנשים שכולם עמדו שם, וחוזר ואומר כל איש יִשְׂרָאֵל

אתם נצבים היום^א בְּלִבְכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׂבִיטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כל איש יִשְׂרָאֵל. (טפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ) מַחֲטָב עֲצִיף עַד שֹׁאֵב מִיַּמֶּיךָ. (א) (לכאורה) אַז עַר זָאָגְט שׁוֹיִן בְּלִבְכֶם, (וגם מִפְּרִט) רְאִשֵׁיכֶם שְׂבִיטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם, הָאֵט עַר אַלֶּעס אויסגערעכנט, מַחֲטָב עֲצִיף עַד שֹׁאֵב מִיַּמֶּיךָ, (וּאָס כֵּן) וואָס זָאָגט עַר נאָכאַמאַל **כל איש יִשְׂרָאֵל.** ס'איז דאָךְ איבעריג (כיון שכבר פירט אותם, און) ס'איז דאָךְ די זעלבע (זאך ווי "בְּלִבְכֶם").

ב

קושיא ב

במדרש מביא לכאן הפסוק "הַפֹּהַד רְשָׁעִים וְאִינָם, וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד". ויש להבין דיוק הלשון "הַפֹּהַד רְשָׁעִים וְאִינָם" דער מדרש נחומא דא אין פאָרנט^ב ברענגט^ג, **אתם נצבים היום**, הדא הוא דכתיב (משלי יב, ז) **הַפֹּהַד רְשָׁעִים וְאִינָם, וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד.** הקדוש ברוך הוא כל זמן שמסתכל (ברשעים כגון) בדור המבול והופך בהם, לאַזט זיך אויס (וְאִינָם, שאין להם תקומה), וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד (שישראל אף שנופלים הם עומדים). (ב) ברויך מען פאַרשטיין, וואָס איז דער "הַפֹּהַד רְשָׁעִים". (וגם האין שייך כל זה להפסוק אתם נצבים היום).

ג

קושיא ג - מתוך הדרוש

(ג) [להלן כתיב: כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים וגו', וְהִירָאוּ אֶת שְׁקֻצֵיהֶם וְאֵת גְּלָלֵיהֶם עֵץ וְאֶבֶן, כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם. פֶּן יֵשׁ בָּכֶם גּוֹי. וּרְאוּ לְבָאָר לְמָה אֲצֵל עֵץ וְאֶבֶן נֶאֱמַר "וְהִירָאוּ" אֶת שְׁקֻצֵיהֶם, מִה שֶׁאֵין כֵּן אֲצֵל כֶּסֶף וְזָהָב נֶאֱמַר "אֲשֶׁר עִמָּהֶם", וְלֹא נֶאֱמַר "וְהִירָאוּ". וְעֵיין בְּרִש"י מִה שֶׁכָּתַב בּוֹה, וְעוֹד לְאַלּוּק מִיָּלִין]. (הקושיא בדברי רבינו באות כו)

^א יש לציין כי רבינו קיצר כאן בהקושיות, וכן בכל תורה זו קיצר בדברים הרבה יותר מהרגיל (כי היה אז ניהר גרונו, הנקרא הייזעריג, כנשעט על הריקאָרדינג), ועל כן הוצרכנו בדרוש זה להוסיף הרבה יותר בהוספת הביאורים. ומ"מ במשך הדרוש המשיך רבינו בכל פעם מעט יותר, בביאור עוד פסוקים שבפרשה, מה שלא הזכיר בתוך הקושיות.

גם ראוי לציין דכל הדרוש נאמר בקול תנועת חרדה ופחד, ובסוף הדרוש הרים רבינו קולו בבכיה רבה, כהכנה ותפילה לקראת ראש השנה. וכן היה דרכו בכל השנים בשבתות שלפני ראש השנה, ובעיקר בפרשת נצבים שהוא שבת שלפני ר"ה, שהיה האמירה בתנועה וקול חרדה מפחד יום הדין (באופן שונה מבכל השנה, ואף לא בימי השובבי"ם).

ועיין בספר דרכי חיים (אות יג) שכן היה דרכו של הרה"ק מצאנז זי"ע וז"ל: בפרשת ראה כשבידרכו ראש חודש אלול היה רבינו ז"ל מתחיל לומר תורה בניגון, בניגון הזה היה אומר כל חודש אלול, שהיה מעורר את כל אחד לתשובה, כמעט שהיה כל אחד בוכה בשומו אל לבו כמה היה מבלה את כל השנה.

^ב פירוש: בתחלת הפרשה.

^ג בתנחומא (סימן א): **אתם נצבים היום**, זה שאמר הפסוק **הַפֹּהַד רְשָׁעִים וְאִינָם וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד.** כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים ומהפך בהם, אין להם תקומה, הַפֹּהַד במעשיהם של דור המבול לא היתה להם תקומה וכו', הַפֹּהַד במעשיהם של אנשי סדום ולא היתה בהן תקומה וכו', הַפֹּהַד במעשיהם של מצרים וכו', הַפֹּהַד במעשיה של בבל וכו'. אבל ישראל נופלין ועומדין, וכן הוא אומר (מכה ז, ח) **אֶל תִּשְׁמָחִי אֲיִבָּתִי לִי כִּי נִפְלִיתִי קָמִיתִי.**

ד

קושיא ד - מתוך הדרוש

(ד) [גם צריך ביאור דהלא עבודה זרה הוא מאוס ומשוקץ בכל אופן, כאומרו וַתֵּרֶאוּ אֶת שְׁקוּצֵיהֶם, ואין שום חילוק בין אם הוא של עץ וְאָבֶן, או של כֶּסֶף וְזָהָב, או בין אם הוא בגלוי או במטמוניות כפירוש רש"י. וא"כ מאיזה טעם חילקם הכתוב לשני סוגים לחשוב כל סוג בפני עצמו, והלא לדינא הכל שוים, דאם הוא עבודה זרה צריך לעקור ולאבר אותה].

(הקושיא בדברי רבינו באות כה)

ה

קושיות ודיוקים בפסוק פי המצוה הזאת

ווייטער שטייט: **פִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם, לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֵקָה הִיא. לֹא בְּשָׁמַיִם הִיא לְאִמָּר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׁמַיְמָה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְגו'.** **כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד כְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ.**

ו

במדרש מביא לכאן שאלה ותשובה בענין שמברכין על "התורה" לפנייה ולאחריה. ואח"כ מסיים, ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה אלא לטובתכם, שהרי מלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן דער מדרש זאגט¹, **פִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת, הִלְכָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׁקוּרָא בְּתוֹרָה כִּיצַד מְבָרַךְ,** [כך שנו חכמים], **ס'איז טעון סיי א ברכה ראשונה וואס מ'זאגט פון 'פריער' נדכתיב ברוך אתה ה' ואחר כך למדני חקיך,** וטעונה גם ברכה לאחריה, **און די ברכה אחרונה איז געדרנגען ווייל די תורה לאזט זיך אויס² וְזֹאת הַבְּרָכָה** (ברכה לג, א).

דבר אחר (רבנן אמרי, אמר הקב"ה) **אם אתה מברך את התורה, לעצמך את מברך, שנאמר (משלי ט, יא) כִּי בִי יִרְבּוּ יְמִיךָ וְיֻסִּיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים.** ואם תאמרו לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי לכם אלא לטובתכם, שהרי ממלאכי השרת [שנתאוו לה] נעלמה, ומכם לא נעלמה, שנאמר **לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָ,** ואם נפלאה היא איז נאָר מַכֶּם³.

דער מדרש איז דאך שווער צו פארשטיין.

¹ דברורים רבה (ה, ב): **פִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת.** הִלְכָה, אדם מישראל שעומד לקרות בתורה, כיצד מברך. כך שנו חכמים, הפותח והחותם בתורה מברך לפנייה ולאחריה. ומנין שטעונה ברכה לפנייה ולאחריה, שכתוב (תהלים קיט, יב) **בְּרוּךְ אַתָּה ה', ואחר כך למדני חקיך,** הרי ברכה לפנייה. ומנין שטעונה ברכה לאחריה, אמר ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, שכתוב אחר השירה (דפרשת האזינו) **וְזֹאת הַבְּרָכָה, מִשְׁשֹׁנָה לָהֶן אֶת הַתּוֹרָה,** ואחר כך בירך, הרי ברכה לאחריה וכו'.

דבר אחר, רבנן אמרי, אמר הקב"ה אם ברכת את התורה, לעצמך את מברך, מנין, שנאמר (משלי ט, יא) כִּי בִי יִרְבּוּ יְמִיךָ וְיֻסִּיפוּ לָךְ שָׁנוֹת חַיִּים. ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן, שנאמר (איוב כה, כא) **וְנִעְלָמָה מֵעֵינֵי כָל חַי וְגו' וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה אֵלֹהֵי הַמַּלְאָכִים,** שנאמר (ישעיה ו, 1) **וַיֵּצֵף אֵלֵי אֶחָד מִן הַשְּׁרָפִים.** אמר להם, בני, ממלאכי השרת היא נפלאה אבל מכם אינה נפלאה, מניין, ממה שקרינו בענין **פִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּךָ.**

² פירוש: שמימית בסופה.

³ סיום זה הוא בהמשך הדברים רבה (ש, א): זה שאמר הכתוב (משלי כד, 1) **רָאִמוֹת לְאֹיִל חֲכָמוֹת בְּשַׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ.** מהו ראמות לְאֹיִל חֲכָמוֹת, אמר רבי תנחומא, הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת והוא רואה אותן שנושאים ונותנים בתלמוד, והוא אינו יודע מה הן אומרים, הוא מתבייש, שנאמר **בְּשַׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ וכו'.** אמר רבי ינאי, למה הדבר דומה, לככר שהיה תלוי באויר, טיפש אומר מי יוכל להביאו, ופקח אומר לא אחד תלה אותו? מביא סולם או קנה, ומוריד אותו. כך כל מי שהוא טיפש אומר אימתי אקרא כל התורה, ומי שהוא פיקח מהו עושה, שונה פרק אחד בכל יום ויום, עד שמיסים כל התורה כולה. אמר הקב"ה, **לֹא נִפְלְאת הִיא,** ואם נפלאה היא, מִמֶּךָ, שאין אתה עסוק בה, הרי **פִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת** [לא נפלאה היא מִמֶּךָ].

ולשון "מִמֶּךָ" שהזכיר רבינו הוא משיגרת לשון הבראשית רבא (כב, ב, נג, טו) שדרשו כן בפסוק **פִּי לֹא דָבָר**

ז
קושיא ה

להבין האיד שייך השאלה והתשובה בענין "בְּרַכַּת הַתּוֹרָה", לענין זה הפסוק
(ה) קודם דַּאָרְף מען פֿאַרשטיין, וואו קומט אַהער די שְׁאָלָה פון בְּרַכַּת הַתּוֹרָה.

ח
קושיא ו

גם צריך ביאור המשך המדרש "דְּבַר אַחֵר" אם בְּרַכַּת את התורה לעצמך את מברך, דמשמע
שבא להוסיף עוד פֿשט וראיה בענין חוב בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, ולבסוף הוא לכאורה ענין אחר לגמרי

(ו) דערנאָך, וואָס איז דער דְּבַר אַחֵר [רבנן אמרי, אמר הקב"ה אם בְּרַכַּת את התורה, לעצמך את מברך, דמשמע דרבנן ממשיכים לומר עוד פֿשט בענין הנוכח, אבל לכאורה הוא ענין אחר לגמרי, שהרי] אָנהייבן הייבט ער דאָך אָן צו זאָגן פון וואו ס'איז געדרינגען אַז מ'דאַרף צו זאָגן בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, וואָס זאָגט ער דְּבַר אַחֵר אם בְּרַכַּת את התורה ["לעצמך" אַת מברך], דאָס איז דאָך גאָר אַן אַנדערער פֿשט פון יענעם, ס'איז דאָך נישט קיין לימוד אויף בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, ס'שטייט דאָך נאָר אַז ס'איז אַ ברכה לעצמך אַת מברך, [וואָס] דאָס איז גאָר אַן אַנדערע ענין. [און] די שְׁאָלָה איז דאָך געווען אויף בְּרַכַּת הַתּוֹרָה.

דבר אחר (איז שייך) ווען [מ'רעדט] פון איין זאך [שמדבר בנושא אחד] אַז ס'איז דאָ נאָך אַ פֿשט [על נושא הראשון], איז רעכט [דער לשון] דְּבַר אַחֵר, [אבל בכאן הדבר אחר מיירי לכאורה בנושא אחר לגמרי, במה שהאדם עצמו מתברך ע"י התורה].

ט
קושיא ז - מתוך הדרוש

(ז) [גם צ"ב המדרש ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם. וכי יעלה על הדעת שיאמרו לרעתכם נתתי את התורה, והלא אין טוב אלא תורה].

קושיא ח - מתוך הדרוש

(ח) [גם צריך ביאור מהו הראיה שהוא לטובתכם ולא לרעתכם, ממה שהמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהם].

יא
קושיא ט - מתוך הדרוש

(ט) [בסוף הפרשה, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו', ובחירת פתיים למען תחיה אתה ויורעך. הנה אומר "את החיים" קאי על 'השכר' שמגיע לאדם על שמירת התורה, בחיי עולם הזה ובחיי עולם הבא, ואומר "ואת הטוב" קאי על עצם שמירת התורה והבחירה לילך בדרך הטוב, וכמו שכתב רש"י דזה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לך חיים. ואם כן יש לדקדק דהיה ראוי שיאמר ראה נתתי לפניך "את הטוב ואת החיים", שהרי מקודם עושים את הטוב, ואחר כך זוכין על ידי זה בחיים].
(הקושיא בדברי רבינו באות טז)

יב
קושיא י - מתוך הדרוש

(י) [וכן צ"ב במה שמסיים הפסוק ובחירת פתיים, דהיה לו לומר ובחירת פתיים, שהרי ענין הבחירה הוא לבחור בדרך "הטוב" ולא בדרך רע, וענין "החיים" קאי לכאורה על השכר ולא על עצם קיום המצות].

רק הוא 'מקם' (האוינו לב, מז), ואם רק הוא, 'מקם', שאין אתם יודעים לדרוש אותה. וכן הוא בירושלמי (פאה ג. ועוד בכ"מ): כי לא דבר רק הוא מקם, ואם הוא רק, מקם הוא, למה, שאין אתם יגיעין בתורה.

יג

ישוב הקושיות בפסוק בי המצוה הזאת

הקדמה לישוב קושיא 1 - (עד אחר אות כא)

ובו גם ביאור הפסוק **רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים, וְהַפְסוֹק וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים**
בגמרא ברכות, למד רבי ישמעאל חוב ברכת התורה שהוא חיי עולם הבא, בכל וחומר מן ברכת המזון שהוא חיי שעה
קען זיין [לבאר] וואָס איז דער דָּבָר אַחַר וואָס ער זאָגט.
[בהקדם וואָס] די גמרא זאָגט אין ברכות, פון וואָנעט איז געדרינגען [חייב] ברכה
אחרונה ווען מ'עסט, פון וואָנעט איז געדרינגען ברכת המזון, [שנאמר] **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ**
וּבְרַכְתָּ (עקב ח, י).

[און] פון וואָנעט איז געדרינגען ברכת התורה, רבי ישמעאל אומר, רבי ישמעאל
זאָגט ס'איז אַ קל וחומר, על חיי שְׂעָה מברך, על חיי עוֹלָם לא כל שכן.

יד

קושיית מהרש"א

והקשה במהרש"א דלכאורה יש פירכא על הקל וחומר, כי על המזון יש לברך עבור כוונה
מזה עתה בעולם הזה, מה שאין כן על התורה ששכרו הוא לעולם הבא, ועדיין לא נהנה בו

פרעגט דער מהרש"א^ט, דער קל וחומר איז [א ק"ו] פֿרִיכָא, ס'איז דאָ אויף דעם קל
וחומר אַ פֿרִיכָא, [ווייל] ס'קאָן טאַקע זיין אַז נאָר אויף חיי עולם הזה איז מברכין אויף
דער 'הנאה', און די הנאה איז 'שוין' [תיכף], אָבער אויף חיי עולם הבא איז דאָך
הערשט שפעטער [די הנאה], קען זיין אויף דעם קומט שוין נישט קיין ברכה.

טו

ישוב קושיית מהרש"א

אמנם נראה לתרץ, כי באמת בעסק התורה הקדושה יש בו חיות ותענוג עצום גם בעולם הזה, וא"כ אתי
שפיר הק", דגם בברכת התורה יש לברך על מה שנהנין חיכך בעולם הזה, ומיושב שיטת רבי ישמעאל

נאָר וואָס זשע דען, דער אָמַת, [כאַטש] די גמרא זאָגט דעם קל וחומר [שעל ברכת
התורה] אויף חיי עולם הבא, אָבער דער אָמַת [איז דאָך, און] אין די תורה הקדושה ליגט

¹ בגמרא ברכות (מח): תנו רבנן, מניין לברכת המזון מן התורה, שנאמר **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ**, זו ברכת הזון, אַת
ה' אֱלֹהֶיךָ, זו ברכת הזמון, על הָאָרֶץ, זו ברכת הארץ, הַטּוֹבָה, זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר (דברים ג, כה) **הָהָר**
הַטּוֹב הַזֶּה וְהַיְלָכָן, אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, זו הטוב והמטיב. אין לי אלא לאחריו, לפניו מנין, אמרת קל וחומר, כשהוא
שָׂבַע מברך כשהוא רָעַב לא כל שכן. רבי אומר, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ זו ברכת הזון, אבל ברכת הזמון מְגֻדָּלוּ
לָהּ, אֵתִי נִפְקָא, על הָאָרֶץ זו ברכת הארץ, הַטּוֹבָה זו בונה ירושלים וכו', הטוב והמטיב בִּבְנֵה תְקִנָּה, אין לי
אלא לאחריו, לפניו מנין, תלמוד לומר אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, משנתן לך וכו'.

ואין לי אלא ברכת המזון, ברכת התורה מנין. אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, על חיי שעה מברך על חיי
עולם הבא לא כל שכן. רבי חייא בר נחמיה תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל. אינו צריך. הרי
הוא אומר על הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. ולהלן הוא אומר (משפטים כד, יב) **וְאֶתְּנָהּ לָךְ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה**
וְהַמִּצְוָה וְגו'

^ח לשון הגמרא בברכות הוא חיי עולם הבא. ולשון חיי עולם (על חיי עולם הבא) לעומת חיי שעה, כן הוא בגמרא
שבת (לג): בעובדא דרשב"י כשיצא מן המערה ראה בני אדם חורשין וזורעין, ואמר מניחין חיי עולם ועוסקין
בחיי שעה. [ולהלן מזכיר רבינו כלשון הגמרא בברכות, חיי עולם הבא]. אמנם בהגהות היעב"ץ הגיה גם בהגמרא
דברכות צ"ל "חיי עולם". וכן הוא גם לעיל בגמרא ברכות (דף כא). מה לתורה שכן "חיי עולם".

^ט במהרש"א (ברכות סס): קל וחומר כשהוא [שָׂבַע מברך] כו'. יש לדקדק, מהאי ק"ו תבעי נמי ג' ברכות 'לפניו'.
וכן יש לדקדק לקמן דקאמר ברכת התורה מנין, קל וחומר דעל חיי שעה כו', מהאי טעמא תבעי נמי ג' ברכות
'אחרונות'. ויש לומר דלאו קל וחומר גמור הוא וכו'. וכן יש לומר בברכת התורה דלאו קל וחומר [גמור] הוא,
משום דלחיי שעה דנהנה בעולם הזה יש לו לברך, מה שאין כן בחיי עולם הבא, דעדיין לא נהנה בו, ודו"ק.

דאָך אַלעס, חיי עולם הזה אויכעט. [נכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, צג)] **כִּי בָם חֵייתִנִּי, דָּאָס איז דאָס חַיִּית** [פון א איד, כִּי הֵם תִּינִי וְאָרְךָ יְמִינִי].
[וממילא מיושב בזה קושיית המהרש"א על הקל וחומר דרבי ישמעאל בגמרא דברכות, כי באמת גם בעולם הזה נהנה מהתורה בשעת לימודו שמגיע לו מזה תענוג וחיות עצום (וכדיבואר עוד באות כב)].

טז

[קושיא ט]

בפסוק וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים, קשה לכאורה דהיה לו לומר וּבְחֶרֶת "בְּטוֹב", שהרי ענין הבחירה הוא לבחור בדרך "הטוב" ולא בדרך רע, וענין "החיים" הוא שכר המצות, ולא עצם קיום המצות

מ'פרעגט די קשיא.

ס'שטייט [בפרשתנו] **רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע וְגו', וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים. זָאָגְט רש"י, וּוָאָס הײסט טוֹב, [זו שמירת התורה], ווייל אויף שמירת התורה קומט חיים. און חלילה פֿאַרקערט, רַע מײנט מען חס ושלום פֿאַרקערט.**
[ואם כן צ"ב] וּוָאָס דען זָאָגְט ער וּבְחֶרֶת "בְּחַיִּים", דער עיקר דאָרף מען דאָך בּוֹחֵר זײַן "בְּטוֹב", און טוֹב מײנט מען דאָך די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה^א, [והאדם צריך שיבחר בשמירת התורה, און] דעמאָלטס איז [שכרו שבא עליו] חַיִּים, [אבל החיים הוא מאת הקב"ה ולא מצד בחירת האדם], קומט דאָך דאָס [דער בחירת 'הטוב'] פריער, וּוָאָס דען האָט מען געזאָגט וּבְחֶרֶת "בְּחַיִּים".

יז

ישוב קושיא ט

אמנם לפי האומר נחא, כי באמת אצל עובדי ה', התורה ה' הוא עצם החיים והתענוג שלהם גם בעולם הזה, ועל כן גם קיום התורה ומצות נקראים בשם "חיים" בדרך שהם נקראים בשם "טוב", וכשהכתוב אומר ובחרת בחיים^א קאי באמת על עצם קיום התורה

נאָר וּוָאָס'זשע דען, דער אָמַת איז דאָך, ביי ערליכע אידן עובדי ה', איז "דאָס" דאָס חַיִּית, די "תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה", [ולכן הבחירה בשמירת התורה] ווערט דאָס אָנגערופֿן וּבְחֶרֶת "בְּחַיִּים", [ווייל] טאַקע די "תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה" ווערט אָנגערופֿן "חַיִּים"^ב.

^א בפרשת נצבים (ל, טו-יט): **רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע** [פירש רש"י: אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטוֹב. זה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לך חיים, ואם תעשה רע הרי לך המָוֶת. והכתוב מפרש והולך היארן]. אָשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם לֹאֲהַבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם וּמִשְׁפָּטָיו [הרי הטוב, ובו תלוי] וְחַיִּיתָ וְרִבִּיתָ [הרי החיים] וּבְרַכָּה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע [הרי הרע], נִגְדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִית לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַּדְתָּם. הַגְדַּחְתָּ לָכֵם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן [הרי המות], לֹא תִאָּרִיכֶן יָמִים עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן לְבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. הַעֲדִיתָ כָּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה, וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחְיָה אִתָּה וְזָרַעְךָ [אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי, ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברוך לך וכיו'].

^ב בגמרא ברכות (ה): אין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב) כִּי לִקַּח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ.

ועיין מה שהאריך רבינו בבבאור ענין "טוב" בס"ג בראשית השט"ו (קונטרס קסו).

^ג עיין קרוב לזה בייטב לב (פרשת וילך) וז"ל: דכתיב למעלה רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטוֹב וְכו', וּבְחֶרֶת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחְיָה אִתָּה וְזָרַעְךָ. וקשה וכי בעת הוכיחם והזהירם אמר להם שיעבדו על מנת לקבל פרס, הלא חכמים הגידו (אבות א, א) אַל תִּהְיוּ כַעֲבָדִים הַמְשֻׁמְשָׁמִים אֶת הָרֵב עַל מִנֵּת לִקְבֹּל פֶּרֶס. ותו דזה סותר מה שאמר למעלה אָשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם לֹאֲהַבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, והעובד על מנת לקבל פרס אינו עובד מאהבת ה', כי אם מאהבת השכר ומיראת העונש.

וכבר כתבתי למעלה לפרש כי התורה נקרא חיים, כדכתיב (ל, ב) כִּי הוּא חַיִּיךָ, וכתיב (ואתחנן ד, ד) וְאִתָּם הַדְּבָקִים בָּה' אֱלֹהֶיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם, והפורש מהתורה נקרא מת, כמו שאמרנו (ברכות יח): רשעים בחייהם קרוים מתים. והשכר נקרא טוב וברכה, והעונש [נקרא] רע וקללה. וזהו שאמר רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים הוּא עצם התורה, ואת הטוב הוא השכר, ואת המות היפך דרך התורה, וְאֶת הָרָע הוּא העונש. אָשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם

יח

ישוב קושיא י

ובזה נראה גם כן, מה שבפסוק **רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת "הַחַיִּים" וְאֶת "הַטּוֹב"**, מקדים את החיים להטוב, היפך הסדר שמקודם צריך לשמור התורה ואח"כ נשפע לו השכר. אבל גם בזה רמזו כי התורה הוא "חיים" אף תיכף ומיד, ואם כן אין החיים מאוחר מהטוב.

איבעררעם איז ער מקדים [רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ] **אֶת "הַחַיִּים"** [ואחר כך אמר] **וְאֶת "הַטּוֹב"**, [דלכאורה קשה] ער האָט געדאַרפֿט מקדים זיין טוב [שמתחילה צריך לבחור בתורה, ואחר כך נשפע עליו החיים בשכרו].

נאָר [לפי האמור מיושב, ווייל] **די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה איז דאָס חַיּוּת**, [תיכף בשעת מעשה], **ווערט עס טאַקע אָנגערופן חַיִּים**, [ומה שאומר רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ אֶת "הַחַיִּים", פירוש] **אין האָב דיר געגעבן די "תּוֹרָה"**.

יט

די תורה הקדושה שמועסט [דאָ] **טאַקע** [פון] **בעולם הזה אויך** [גם מחיי שעה בעולם הזה. ולא רק מחיי עולם הבא, שבפשטות הוא עיקר כוונת ההבטחה "את החיים" נתתי לפניך].
[ווייל] **אַז מ'האָט די זְכִיָּה, אַז מ'איז נישט פּוֹגֵם, ... האָט מען אַליין** [בחייו] **אויך** [תענוג וחיות מהתורה גם בעולם הזה, בבחינת עולמן תראה בחיך (ברכות יז.)].

כ

ישוב קושיא ז-ח

ענין הנזכר נרמז בפסוק **לֹא נִפְלְאָת הוּא "מִמֶּךָ"**, וכלשון "לך" הנדרש לטובתך ולהנאתך. כלומר, דהתורה לא נפלאה היא מתענוג וחיים גם בעולם הזה

איבעררעם [שטייט] **לֹא נִפְלְאָת הוּא "מִמֶּךָ"**, [והיינו מחיי עולם הזה], **אַזוי ווי "מ'דְּרָשְׁנִיט "לָכֶם" להנאתכם ולטובתכם"**³. [וכן דרשינן "לך" להנאתך ולטובתך (רש"י לך יב, א)].
[והכוונה] **נישט נאָר פאַרן "שְׂכָר וְעוֹנֶשׁ"** [שלעולם הבא, שזה יגיע לו לאחר זמן, עבור זה כדאי לאדם לקיים התורה, אלא גם עבור החיות והתענוג בעולם הזה שמגיע לו מיד].

כא

ולזה אמרו במדרש שהתורה לא ניתנה "לרעתכם", והיינו בעולם הזה, שאין התורה דבר שאין בה תענוג בעולם הזה ורק לעולם הבא מגיע עליה "שכר ועונש". אלא היא "למובתכם" והנאתכם, ויש בה חיים ותענוג גם בעולם הזה. ולזה מכא ראייה מן המלאכים שנתאוו לקבל את התורה, ואצל המלאכים לא שייך ענין "שכר ועונש" כי אין להם בחירה, ונתאוו להתורה רק עבור עצם החיים שיש בה. ולכסף נתעלמה מלאכי השרת אבל "מכם" לא נתעלמה

זאָגט ער [במדרש], **לֹא לרעתכם**, [נישט] **אַזוי ווי מ'מיינט אַז לרעתכם נתתי לכם את התורה**, [אַז] **ס'קומט אָן שווער** [ללמדה ולקיימה, ואין מגיע ממנה תענוג טוב בעולם הזה]. **שהרי מלאכי השרת נתאוו לה**, **און ביי זיי' איז דאָך נישטאָ קיין שְׂכָר וְעוֹנֶשׁ** [כיון שלא שייך אצלם ענין "הבחירה"], **נאָר זיי האָבן אויף ז'דעם אַליין' מתאנה געווען** [כשביקשו שיתנו להם התורה]⁷, **אויפן תענוג פון דעם עצם התורה פאַר זיך אַליין**, **שוין אויפן אַרט איז דאָ**

לֹא־הָבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, כלומר שלא לעבוד מכח שכר ועונש, כי אם מאהבה. וזה עצמו שאמר אחר זה, **הַחַיִּים** התורה, וְהַמּוֹת הַפְּכוּ, נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה הַשְּׂכָר, וְהַקְּלָלָה הָעוֹנֶשׁ, וּבְחִרְתָּ בַחַיִּים, לשמור התורה בשביל שהיא עצם החיים, לא מכח שכר ועונש, לְמַעַן תַּחֲיָה, תהיה צדיק הנקרא חַי (ברכות שם ע"א), אֵתָהּ וְיִרְצֶךָ צדיקים כמוך, כי העובד מאהבה מרצונו הטוב, מנחיל כח אהבתו ויראתו לבניו אחריו, כדכתיב (ואתחנן ה, כו) מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם לִירְאָה "אתי" דייקא וגו' לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם "וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם", מה שאין כן העובד מכח הכרח שכר ועונש, לא יורק מכלי אל כלי, כמו שביארתי לעיל בפרשת נח (ד"ה או יאמר) ופרשת ראה (ד"ה ער).

³ כמבואר בגמרא (סוכה מ. ועוד) דדרשינן "לָכֶם" לכל צרכיכם.

⁷ כמבואר בגמרא שבת (פח ג), ועוד.

דער שָׁכֵר, איז עס גוט [גם בעולם הזה. אבל "מכם" לא נתעלמה, שאתם שפיר יש לכם התענוג והחיות של עסק התורה, גם בעולם הזה הנקרא "לכם", וכמשמעות הפסוק לא נפֿלֵאת הוא "מִמֶּךָ" (וכדלעיל בסמוך)].

כב

ישוב קושיא ה-1

ענין השני שבמדרש הוא המשך לענין הראשון, ששם נזכר לימודים על חיוב בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, ולזה אמרו "דבר אחר" דאין צריך לימוד מיוחד על זה, דאם בְּרַכַּת על לימוד התורה "לעצמך אתה מברך", כי יש בזה ברכה וחיים תיכף ומיד בעולם הזה, וא"כ שפיר יכולין ללמוד זה בקל וחומר מחיוב "בְּרַכַּת הַמְּזוֹן", וכדברי רבי ישמעאל בגמרא דברכות איבערדעם איז רעכט וואָס ער זאָגט "דְּבָר אַחֵר" מיט ברכת התורה "לעצמך" אֶת מִבְּרַךְ. [דמאחר שמעצם התורה יש ברכה וחיות ותענוג, אם כן נסתר פירכת המהרש"א על הקי"ו שאמרו בגמרא ברכות לחלק בין בְּרַכַּת הַמְּזוֹן שהוא חיי עולם הזה ובין בְּרַכַּת הַתּוֹרָה שהוא חיי עולם הבא, דהא גם בהתורה יש חיי עולם הזה גם כן. ואם כן] ממילא איז דאָךְ [ינא] געדרינגען פון קל וחומר פון בְּרַכַּת הַמְּזוֹן [שצריך לברך בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, וקל וחומר "גמור" הוא. וממילא] דאָרף מען נישט האָבן קיין [עקסטערע] "לימוד" אויף בְּרַכַּת הַתּוֹרָה [כמו שדרשו בפשט הראשון, מן למדני חקיק, או מן וזאת הברכה].

כג

[ונמצא דשפיר שייך הפשט השני שבמדרש, "דבר אחר רבנן אמרי", אל הפשט הראשון שבמדרש. שהרין] דער מדרש זאָגט 'קודם' אַ לימוד [על בְּרַכַּת הַתּוֹרָה מהפסוק למדני חוקיק, ומהפרשה דוזאת הברכה].

[ועל זה אמרי 'רבנן'] "דבר אחר" [מהיכן למדו בְּרַכַּת הַתּוֹרָה, דהלא אם ברכת את התורה בשעת הלימוד והקריאה, הרין] "לעצמך" אֶת מִבְּרַךְ, איז שוין געדרינגען פון 'דאָרט' [מן חיוב "ברכת המזון" נשמע חיוב "בְּרַכַּת הַתּוֹרָה", וויבאלד] אַז דעס איז דאָס חיות, אפילו "שוין", בגשמיות, [כי באמת] אַלעס איז תלוי אין די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה [וגם חיי נחת ותענוג בעולם הזה, וכנשמע כאן מלשון הפסוק לא נפֿלֵאת הוא "מִמֶּךָ". ואם כן מאחר שנהנין מזה תיכף, שפיר יש לנו ללמוד חיוב בְּרַכַּת הַתּוֹרָה בקל וחומר מחיוב בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, וכדברי רבי ישמעאל בגמרא דברכות].

כד

ביאור הפסוק: כִּסְף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם

ס'שטייט אין פסוק:

וּתְרָאוּ אֶת שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלְיָהֶם עֵץ וְאֶבֶן, כִּסְף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם.

[ופירש רש"י¹⁰, עֵץ וְאֶבֶן איז געווען בְּגִלְיָה, דאָס האָט מען 'געזען', [אָבער] כִּסְף וְזָהָב איז געווען אין די מַטְמוֹנִיּוֹת, [וכאמרו אָשֶׁר עִמָּהֶם].

כה

[קושיא ד]

למה הוצרך הכתוב לפרוט עֵץ וְאֶבֶן בפני עצמו, וְכִסְף וְזָהָב בפני עצמו. והלא אם הוא עבודה זרה, הכל משוקץ ומתועב, ואין שום חילוק ביניהם

[ולכאורה] וואָס דאָרף ער [דאָס] אויסצורעכענען [עקסטערע], וואָס איז אַ חילוק צי די עבודה זרה איז בְּגִלְיָה, צי [ס'איז] בְּמַטְמוֹנִיּוֹת.

¹⁰ ברש"י (טז, טז): עֵץ וְאֶבֶן. אותן של עצים ושל אבנים ראיתם בְּגִלְיָה, לפי שאין העובדי כוכבים יראים שמה יִגְנְבוּ. אבל של כִּסְף וְזָהָב, עִמָּהֶם בְּחֻדְרֵי מַשְׁכֵּיתָם הֵם, לפי שהם יראים שמה יִגְנְבוּ.

ער זאָגט וַתֵּרְאוּ אֶת 'שְׁקִיצִיָּהּ', (ווייל) ס'איז דאָךְ זייער מיאוס ווען מ'קוקט דערויף^{טו}, אַז דו וועסט זען זייערע עבודה זרה. [ומכיון שהוא עבודה זרה הוא בכל אופן משוקץ וממואס, וא"כ] וואָס פאַר אַ נפקא מינה [איז] צי איז עס 'שְׁטִיין' צי איז עס פון 'זילבער' צי פון 'גאָלד'? "עבודה זרה" איז "עבודה זרה" [יהיה ממה שיהיה, וגם של כסף וזהב הוא משוקץ], אַלעס האָט איין דין, וואָס איז אַ חילוק.

כו

[קושיא ג]

למה אצל עין ואָבן אמר "וַתֵּרְאוּ", מה שאין כן אצל כָּסֶף וְזָהָב לא אמר כן און פאַרוואָס דאָ [אצל עין ואבן] שטייט וַתֵּרְאוּ, און ביי יענעס [אצל כסף וזהב] שטייט נישט וַתֵּרְאוּ [לפי מה שפירש"י לחלק הכתוב לתרתי. ואף שרש"י כבר נחית לתרץ זה קצת, אבל נראה לבאר הדבר יותר לדרכינו].

כז

הקדמה לשוב קושיא ג-ד

מן עבודה זרה שהוא בגלוי יודעין להוהר ולהתרחק ממנה, אבל דרכי עבודה זרה המקושר בשוחד של כסף וזהב, הוא בא באופן טמון ומוסתר שאין יודעין להוהר מזה, ונעשין משוחד שלא לראות ולהכיר שיש שם דרכי עבודה זרה נאָר די תורה הקדושה האָט מְזַהֵר געווען [וויאזוי זיך צו באַהיטן].
[ווייל] געוויינטליך, פון עין ואָבן וואָס ס'איז בגלוי, וואָס מ'זעט מיט די אויגן, קען מען זיך נאָך היטן. [אָבער] כָּסֶף וְזָהָב דעס איז עֲמָקָה, דעס איז אין די מְטֻמוּנוֹת, די עבודה זרה איז נישט אָפּען [אַז] מ'זאָל וויסן צו היטן [זיך דערפון].
[און] טאַמער איז דאָ דערינען, [אָדער אפילו] אַז ס'דאַכט זיך נאָר [אַז ס'איז דאָ דערינען] אַ שְׁפַע פון כָּסֶף וְזָהָב, וועט מען זיין פאַרבלענדט, וועט מען שוין נישט זען אַז ס'איז עבודה זרה.

כח

ישוב קושיא ג

ולוה אצל כָּסֶף וְזָהָב לא נאמר "וַתֵּרְאוּ", כי במקום של כסף וזהב אין שם רִאִיָּה, כי הרי זה מְעַנֶּה את העינים ונעשים כסומין איבערדעס [שטייט] וַתֵּרְאוּ אֶת שְׁקִיצִיָּהּ, ביי עין ואָבן שטייט "וַתֵּרְאוּ", [אָבער] ביי כָּסֶף וְזָהָב אָשֶׁר עֲמָקָה שטייט שוין נישט "וַתֵּרְאוּ", - ווי דער שפתי חכמים זאָגט" [בביאור דברי רש"י] - שטייט שוין נישט וַתֵּרְאוּ.
דאָס קאָן זיין [הביאור בזה לדרכינו], ווייל אַז ס'איז "כָּסֶף וְזָהָב", איז נישטאַ "וַתֵּרְאוּ". [ווייל] ס'איז מְעַנֶּה עֵינִים, כִּי הַשּׁוֹחֵד איז מְעַנֶּה עֵינִים^{טז}, דעמאָלטס זעט מען שוין נישט [אַז ס'איז עבודה זרה].

כט

ישוב קושיא ד

ולוה חילקם התורה לתרתי, כדי להודיע שיש עבודה זרה של כסף וזהב הבא בדרך מטמוניות, כדי שידעו להוהר מזה האָט די תורה הקדושה מְזַהֵר געווען [עקסטער, אַז אויך] דעס וואָס ס'איז אין די

^{טו} וכמו שפירש רש"י: וַתֵּרְאוּ אֶת שְׁקִיצִיָּהּ. על שם שהם מאוסים כשקצים: גְּלִילִיָּהּ. שמוסרחים ומאוסין כְּגִלְל. "בשפתי חכמים שם, כתב על דברי רש"י (דלעיל בהערה טו): ורצה לומר, אמאי שינה הקרא בלשונו וכתב בעין ובאבן וַתֵּרְאוּ, ובכסף וזהב לא כתב וַתֵּרְאוּ.
^{טז} כלשון הכתוב (דברים טז, יט) כִּי הַשּׁוֹחֵד יַעֲנֶה עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלַף דְּבָרֵי צַדִּיקִים.

מטמוניות זאל מען עוקר זיין, מ'זאל נישט ווערן [בלינד], מ'זאל נישט זיין מ'שוחד'ט.

ל

[וענין כזה] דאָס איז [שייך] ביי יעדן פֿרט, [אז] מ'איז מ'שוחד פונעם אייגענעם רצון. דארף זיך א איד^כ וויסן צו היטן פונעם מטמוניות.

לא

ביאור הפסוק: בְּלִכְם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם

בשעיר ראש חודש נאמר לחטאת לה',
ומוה דרשו דא לכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה'

איבערדעם זאגט ער בְּלִכְם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

[והוא על דרך וואס] ס'שטייט^{כא} אז דער שעיר ראש חודש איז מכפר [על העלם דבר] בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ווייל ס'שטייט [ושעיר עזים אַחַד לַחֲטָאתָא לַה', [מזה שמענין] איז עס מכפר אויף [א חטא] וואָס ס'איז נישט נִיכָר [נאָר לַה'], - נאָר אויף די מחשבה, - וואָס ס'איז נישט נִיכָר נאָר פֿאַר השם יתברך.

לב

ולזה אמר בתחלת הפרשה כי נצבים בְּלִכְם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, המכיר גם המחשבות שכלב ודברים של מטמוניות, וכמו שהדור אחר כ' בהמשך הפרשה להזהר גם מדרכי החטא של מטמוניות

[ולזה אמר בתחלת הפרשה כי נצבים] בְּלִכְם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, דער בורא כל עולמים איז א בַּחַן כְּלִיּוֹת וְלִב [ידמ' יא, כ], און מ'שטייט פֿאַרן באַשעפער. [ובפרט ווען] ס'קומט די הייליגע טעג^{כב}, איז [אַתָּם נִצְבִּים] "היום" דא ראש השנה^{כג}, [וואָס דעמאָלטס] הייבט זיך אָן [די הייליגע טעג, שעומדים בהם לפני ה'].

^ט ועיין בחינה זו גם בס"ג נצבים וילך תשכ"ו, וז"ל שם: דעס האָט טאַקע דער פסוק מזרז געווען. קודם [אויף] די ערשטע דורות, איז פשוט [להזהיר אויף] עבודה זרה, עץ וְאֶבֶן. [אַבער] שפעטער [לאחר שנשחט יצרא דעבודה זרה בימי אנשי כנסת הגדולה], גראָד צו דער עבודה זרה גייט מען שוין נישט, נאָר דורכן כֶּסֶף וְזָהָב, דורך די תאוה פון כֶּסֶף וְזָהָב [נמשכין לורכי עבודה זרה]. - און ס'איז דאָך א גרויסער חילוק, וואָרן די תאוה פון עבודה זרה איז געווען בגלוי, האָט מען געוואוסט ס'איז עבודה זרה, איז נאָך גוט געוועזן, [ווייל] מ'האָט זיך געוויסט צו היטן. אָבער די וואָס זיי ווערן געכאַפט דורך די תחבולות פון כֶּסֶף וְזָהָב, דאָס גייט נישט אָפּען עבודה זרה אויפן אָרט חלילה, [וואָס פון דעם] העט מען זיך דאָך נאָך געהיט, נאָר אין דעם ליגט דאָס מטמוניות, די מטמוניות פירט צו אַזעלכע דרכים וואָס ס'ברענגט צו עבודה זרה, און ס'ברענגט צו מינות. - איבערדעם זאָגט ער [ברש"י], עץ וְאֶבֶן, די וואָס זענען אין די תאוות עבודה זרה, דינט ער א האָלץ דינט ער אן אָבן, דעס איז בגלוי, אָבער די וואָס זיי פאלן אריין אין עבודה זרה דורך כֶּסֶף וְזָהָב דעס איז נישט בגלוי, די פאלן נישט אריין אזוי בגלוי, נאָר במטמוניות, ער אליין פאָפט זיך קודם, ער קלערט ס'וועט אים נישט ברענגן צו עבודה זרה, און יענער איז געפאָפט [באופן וואָס] ער ווייסט נישט, ווייל ס'גייט מיט א דרך וואָס כאַפט אריין [בסתר, על דרך שנאמר] (ראה יג, ז) כִּי יִסְתַּף אֲחִיקָךְ [בִּסְתֵּר] וכו' [עיי"ש עור].

^כ סגנון הדברים: דארף א איד וויסן, זיך צו היטן.

^{כא} בגמרא שבועות (ט): על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף, שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין, דברי ר' יהודה. אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי טעמא דר' יהודה, אמר קרא (פינחס כח, טו) וְשַׁעִיר עִזִּים אַחַד לַחֲטָאתָא לַה', חטא שאין מכיר בו אלא ה', יהא שעיר זה מכפר.

^{כב} ומבואר במשנה ראש השנה (טו): בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) הַיָּצֵר יַחַד לָכֶם הַמִּבִּין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם.

^{כג} בזוהר הקדוש (בא לב) וְיֵהִי הַיּוֹם יוֹבֵאוּ כְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְנַצֵּב עַל ה' (איוב א, ו), וְיֵהִי הַיּוֹם דא ראש השנה דְּקִדְּוֶשׁא בְּרִיךְ הוּא קָאִים לְמִידָן קְלָמָא. ועוד שם (פינחס רלא): וּבְכָל אֲתֵר וְיֵהִי הַיּוֹם, דא ראש השנה. [ועל פי זה פירשו בכמה ספרים את פסוקים אֲתָם נִצְבִּים "היום" דא ראש השנה, וכן הוא בייטב לב בפרשתן].

לג

ישוב הקושיות בפסוק אתם נצבים היום

הקדמה לישוב קושיא ב

מבואר במדרש פרשת בחקותי, הקללות 'הן הפוכות', ואם זכיתם הריני הופך לכם הקללות לברכות

דער מדרש זאגט פרשת בחקותי^{כז}, חשבתי דרכי, דוד המלך האט געזאגט איך האב גערעכנט די ברכות און די קללות, [האב איך געזען אז] די ברכות זענען פון א' ביז ת', [כי בתחלת הברכות יש אות א' בתיבת] אם בְּחֻקֵּי, און [בסוף הברכות] לֵאזֹט זֵיךְ אויס [עם ת' בתיבת] קוֹמְמִיּוֹת.

און די קללות חלילה [שבפרשת תבוא] זענען [נאָר] פון ו' ביז ה', ער הייבט אָן [כח, טו] וְהָיָה אִם [לא תִשְׁמַע]. און לֵאזֹט זֵיךְ אויס [כח, סח] [וְהִתְמַכְּרְתֶּם שָׁם וגו'] וְאֵין קָנָה. ולא עוד אלא שהן 'הפוכות', ס'איז גאָר געשריבן פאַרקערט [בסדר האותיות, שמקדים ו' לה'], לומר אם זכיתם הריני 'הופך' לכם קללה לברכות. אימתי כשתשמרו את התורה, אַז מ'האַלט די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ווערט נִתְהַפֵּךְ [הקללות לברכות].

לד

ויש לכאור הכוונה באומרו 'שהן הפוכות', כי כל ענין של קללה הוא 'היפוך' מסדר הישר של צינורות הבריה והשפעתה, כי האלקים עשה את האדם 'ישר', באופן של השפעת 'ברכה', ורק מחמת החטא נתהפכו הדברים

דער אָמַת, קללות זענען [בכל אופן] 'הפוכות'.

[דכתיב] אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל, [כי השפעת הברכות] דאָס איז גראַדער, [ודעס] וואָס ס'איז פאַרן באַשעפער גראַד, הַיִּשָּׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' [ואתחנן ו, יח], אַז אידן האַלטן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, און ס'איז דאָ פֶּל מִיָּנִי יְשׁוּעוֹת טוֹבוֹת, און אַז די 'בְּרִכוֹת' זענען דאָ בעולם.

[מה שאין כן] חלילה 'דער' פֶּאָל, דאָס איז שוין אַ הַיִּפּוּךְ [סדר הישר], אַזוי ווי דער מדרש זאגט ולא עוד אלא שהן 'הפוכות', דעס איז 'פאַרקערט'.

לה

ואם עושין תשובה, אז חוזר ושב הכל לאופן 'הישר'

דערנאָך זאָגט ער נאָר [אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות] אַז מ'וועט טון תְּשׁוּבָה, איז עס ווערט עס נאָכדעם [נתהפך] צוריק צום גוטן, ווערט עס יִשָּׁר, נישט הִפּוּךְ.

לו

וזה שאמרו דאם זכיתם הריני חוזר והופך לכם הקללות לברכות, שיחזור ויתהפך הכל לאופן 'הישר'

פאַרדעם איז עס הַפּוּךְ [דהקללות הן הפוכות] זאָגט דער מדרש, [כדי] מ'זאָל וויסן [שאם זכיתם ותעשו תשובה] הריני הופך לכם [את הקללות לברכות], דאָס ווייזט [שאופן 'הישר' הוא רק אופן הברכה, ואם ישוב יחזור ויתהפך הכל לדרך 'הישר' אשר בעצם הבריה הוא לא מהופך].

^{כז} בויקרא רבה (לה, א): אם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ, הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי וְאִשְׁכַּח רִגְלִי אֶל עֲדֹתֶיךָ. רבי אבא בריה דרבי חייא בשם רבי יוחנן אמר, חשבתי ברכות וחשבתי קללות, חשבתי ברכות, מאל"ף ועד תי"ו [שמסתחיל אם בְּחֻקֵּי ומסיים וְאִלּוּךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת], חשבתי קללות מן וי"ו ועד ה"א [דמתחיל וְהָיָה אִם לא תִשְׁמַע ומסיים וְאֵין קָנָה]. ולא עוד אלא שהן 'הפוכות' [דוא"ו קודמת לה"א]. אמר רבי אבין, אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורת, אם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ.

^{כח} בקהלת (ז, כט): רָאָה זֶה מִצָּאֵתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשָּׁר, וְהָמָּה בִקְשׁוּ חֲשָׁבוֹנוֹת רַבִּים.

לו

ישוב קושיא ב

הפסוק אומר אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, וכפירש"י שהקללות והיסורים 'מציבין' אתכם לפניו, שהקללות שבתוכחה הן 'הפכות' מסדר הישר, ואם עושים תשובה או היסורים 'מציבין' אתכם, שיתהפך להם הכל לברכות שהוא אופן הישר 'ומעומד ונצב' [ועל דרך זה יש לבאר וואָס] רש"י זאָגט¹² הוריקן פניהם פון די קללות, [ואמרו מי יוכל "לעמוד" באלו, התחיל משה לפייסם אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם וכו', והקללות והיסורים 'מקיימין' אתכם "ומציבין" אתכם לפניו].

דער פסוק זאָגט אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, די תורה האָט דאָ געמאַכט אַ וואָרענונג, ער האָט דאָך געזאָגט פריער [הקללות שבתוכחה], נאָר אויף דעם האָט מען עס געזאָגט טאַקע, ווייל אַ איד דאַרף צו וויסן, אַז מ'טוט תשובה פאַרן בורא כל עולמים דורך שְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, ווערט עס נְתִיבָה [הכל לאופן הַיָּשָׁר 'ומעומד ונצב', כי הקללות מתהפכות לברכות, וכדברי המדרש הנזכר, ולא עוד אלא שאני הופך לכם ברכות לקללות].

לח

ולזה אמרו במדרש "הפוך" רשעים ואינם, כי אצלם הוא הכל באופן "הפוך", אבל ובית צדיקים "עמד", שאצל הצדיקים חוזר הכל לאופן הישר "ומעומד"

איבערדעם זאָגט ער [במדרש כאן], אָבער "הפוך" רשעים, רשעים 'בלייבן' ביים הַפְּכִיּוּת, [ועל דרך] אַזוי ווי דער מדרש זאָגט [בפרשת בחוקות] קללות זענען דאָך 'הפכות', איבערדעם איז וואָס.

[אָבער] וּבֵית צַדִּיקִים "עמד", ווייל מ'שטעלט עס צוריק אויפן 'גראַדן' [ע"י תשובה ומעשים טובים].

לט

הקדמה לישוב קושיא א

מבואר בתרגום יונתן ובמדרשים, שבאמירת פרשה זו היה שם כל הנשמות של כל הדורות, וכמאמר הכתוב כי את אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פה "ואת אֲשֶׁר איננו פה"

איבערדעם [זאָגט ער] אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו', און ער לאָזט אויס [ונאָכאמאַל] כל איש ישְׂרָאֵל.

[ווייל] דער תרגום יונתן זאָגט¹³ [בפסוק] כי את אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פה וגו' וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה, זאָגט דער תרגום יונתן [אז] כָּל דְּרִיָּא וואָס זענען פון בְּרִיַּאת הָעוֹלָם [אין] וְעַד סוֹף הַיָּמִים, עד סוף כל הדורות, אַלע דורות זענען דעמאָלטס געשטאַנען מיט משה רבינו'ן, ווען ער האָט געזאָגט דעם אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם. אַזוי זאָגט ער אין תרגום יונתן, און אין די מדרשים אַזוי¹⁴.

¹² ברש"י (כט, יב): ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת אַתֶּם נִצְבִּים לקללות [שבכי תבוא], לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים [שבכי תבוא] חוץ מ"ט שבתורת כהנים [בבבקותין], הוריקן פניהם ואמרו מי יוכל 'לעמוד' באלו, התחיל משה לפייסם, אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, הרבה הכעסותם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו. היום, כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורים מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו.

¹³ בתרגום יונתן (כט, יד): אַרְוִם ית כל דְּרִיָּא דְקָמוֹן מן יומי עֲלָמָא, כולֵּהוֹן הַנּוֹן דְקָמוֹן הָכָא עֲפָנָא יוֹמָנָא קָרָם ה' אֱלֹהֵינוּ, וְיֵת כָּל דְּרִיָּא דְעִתִּידִין לְמִיקוּם עַד סוֹף כָּל עֲלָמָא, כולֵּהוֹן הַיְנּוֹן קְיָמִין הָכָא עֲפָנָא יוֹמָנָא.

¹⁴ בתנחומא (סימן א): לְעִבְרָה בְּבִרְיָה ה' אֱלֹהֵינוּ וגו'. שלש כריתות כרת הקב"ה כשיצאו ממצרים, אחת כשעמדו לפני הר סיני, ואחת בחורב, ואחת כאן וכו'. וְלֹא אַתְּכֶם לְבָדְכֶם, אלא אף הדורות העתידין לבא היו שם באותה שעה, שנאמר כי את אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פה. אמר רבי אבהו בשם ר' שמואל בר נחמני למה כתיב כי את אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פה [עֲפָנָא "עמד" היום] וגו' וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה [עֲפָנָא היום], לפי שהנשמות היו שם ועדיין גוף לא נברא לכך לא כתיב עמידה:

מ

וביאר בילקוט ראובני בשם הוזהר, דאף שלכאורה אם היו כולם שם, האך אמר עליהם את אֲשֶׁר "אֵינָנו" פה. אבל יען שאותם שעמדו שם בחיים לא ראו אותם, אלא משה רבינו לבדו ועוד יחיד סגולה, לכן קרא אותם את אֲשֶׁר "אֵינָנו" פה ניכר בגלוי

לכאורה וואָס זאָגט ער אַת אֲשֶׁר "אֵינָנו" פה, אַז ער זאָגט זיי זענען [אַלע] דאָרטן געווען, איז דאָך [עס] נישט [קייין] "אֵינָנו".

[נאָר] שטייט [אז] פאַרדעם איז אֵינָנו, ווייל דאָס האָט נישט יעדערער געזען, אַזוי ווי דער ילקוט ראובני ברענגט^{כט} פון כתבי האר"י (זוהר לך צא), ווייל מ'האָט עס נישט געזען, נישט יעדערער האָט דאָך געזען אַלע נַשְׁמוֹת פון כָּל הדורות.

משה רבינו האָט דאָס געזען, [און] אפשר איז 'נאָך' געווען יְחִיד סְגוּלָה [וואָס האָבן עס געזען]. אָבער סתם, כָּלל יִשְׂרָאֵל, נישט יעדער האָט געזען אַז דאָרט איז געשטאַנען אַלע דורות אַזוי ווי ביים מַעֲמַד הַנִּבְחָר.

איבערדעם האָט ער געזאָגט וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו פה, וואָס 'פאַרן אויג' איז אֵינָנו פה.

מא

אם היו שם כל הדורות, אם כן גם אנהו עמדנו שם בשעה שאמר משה רבינו פרשת אֶתֶם נִצְבִּים הַיּוֹם

איז דאָך געווען דער אֶתֶם נִצְבִּים [לכל איש ישראל] עד סוף כל הדורות.

[וואס היה זה] עד סוף כל הדורות, נו זעמיר דאָך 'אונז אויך' אין דעם כָּלל.

[טאקע] אַזוי ווי מ'זעמיר - אין דעם שְׁפִלּוֹת, - זעמיר דאָרט געשטאַנען.

זעמיר אונז אַלע אויך דאָרט געשטאַנען, ווען משה רבינו האָט געזאָגט דעם אֶתֶם

נִצְבִּים הַיּוֹם.

מב

ישוב קושיא א

אם היה אומר רק אֶתֶם נִצְבִּים הַיּוֹם "כְּלֶכֶם" היה במשמע רק אותו הדור בלבד, שראו זה את זה. ולזה חזר ואמר כל איש יִשְׂרָאֵל, לומר שכל יחיד ויחיד מישראל שבכל הדורות, ואף אותן שלא ראו או בעיניהם, היו כולם שם באותו מעמד

היצט איז רעכט.

ער האָט געזאָגט קודם כָּלֶכֶם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם, און ער רעכנט אויס יעדן, [און]

נאָכדעם זאָגט ער נאָכאַמאַל כָּל איש יִשְׂרָאֵל.

ובתנחומא פקודי (סימן א): תדע לך שכל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושיהיו עד סוף כל העולם, כולן נבראו בששת ימי בראשית, וכולן בגן עדן, וכולן היו במתן תורה, שנאמר כי את אֲשֶׁר יִשְׁנו פה עֲמָנו עֲמַד הַיּוֹם וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו פה:

ובשמות רבה (כח, ט): אמר רבי יצחק, מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור, קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל כי את אֲשֶׁר יִשְׁנו פה עֲמָנו עֲמַד הַיּוֹם וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו פה עֲמָנו הַיּוֹם, עמנו 'עומד' היום אין כתיב כאן, אלא עמנו היום, אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאע"פ שלא היו באותה שעה כל אחד ואחד קבל את שלו:

וכן פירש רש"י כאן: וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו פה. ואף עם דורות העתידים להיות:

וע"ע בגמרא שבת (קמז): עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, גרים מאי, אמר ליה אף על גב דאינהו לא הוו, מזלייהו הוו, דכתיב וְאַת אֲשֶׁר יִשְׁנו פה עֲמָנו עֲמַד הַיּוֹם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו פה.

^{כט} בילקוט ראובני בפרשת (אות כב): אֲשֶׁר יִשְׁנו פה וְאַת אֲשֶׁר אֵינָנו. הראה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון דור דור ודורשיו ממש, לפי שכל הנשמות שעתידין לבא לעולם, כולם עומדים לפני הקב"ה, כאותם דיוקן ממש שעתידים לבא לעולם הזה. וכן בהר סיני, אֲשֶׁר אֵינָנו פה, רצה לומר הנשמות שלא נבראו עדיין, היו בהר סיני באותו דיוקן העתידים לצאת. וכי תימה מאי אֲשֶׁר אֵינָנו פה, מאחר שהיו שם, יש לומר שאמת שהיה פה, אבל איננו עמנו, רצה לומר אבל אין אנו רואים. וכי תימה למה לא ראו כאשר ראו אדם, יש לומר משום שהיו מסתכלין במדריגה גדולה מזו, דכתיב (ואתחזק ה, ד) פָּנִים כְּפָנִים דָּבָר ה' עֲמָכֶם, והחשק שהיה להם להסתכל במדריגה זו ביטל מהם מלהסתכל בדורות. - זוהר לך לך (דף צא).

[ווייל] אז ער זאגט פֿלֶכֶם [בלבד, און] ס'האָט דאָך נישט יעדערער געזען, נו ממילא האָט מען דאָך געקאָנט לערנען פֿשֶׁט [באומרו פֿלֶכֶם], אז די וואָס זענען דאָרט [בגלוי], אַתָּא אָשֶׁר יִשְׁנֹו פֹּה, [להם אמר] פֿלֶכֶם.
ער האָט אָבער געזאָגט "כל איש ישְׂרָאֵל", יעדער איד, פון פֿריאַת הָעוֹלָם ביז תַּחֲיִית הַמֵּתִים, עד סוף כל הדורות, יעדער איז דאָרט געשטאַנען, כל איש ישְׂרָאֵל.

מג

ואמר אתם נצבים "היום", לכלול כל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה "עד היום הזה", שכולם עמדו שם, ואת כולם הזהיר אז משה רבינו באזהרות הנאמרים בפרשה זו

[און] ער זאגט נצבים "היום", [דמשמעו היום בכל דור ודור כשקורין פסוק זה].^ל

מ'זאל נישט מיינען אז ס'איז אַ הַשְׁתַּנּוּת [היינט, נאָר] ס'איז דאָרטן געווען [אויך] די דורות פון 'אונזערע' צייטן. [וואָס היינט קען זיין] מיינט מען חלילה [אז] היצט איז אַנדערש.

[לזה הודיע הכתוב, כי] 'אזוי ווי' ס'איז געווען דעמאָלטס, ביי מתן תּוֹרָה, און ווען משה רבינו האָט צאָמגענומען אידן און ער האָט זיי מְזַהֵר געווען, [און] ער האָט זיי געבענטשט מיט דעם וְזֹאת הַבְּרָכָה, די גאַנצע בחינה, אַזוי ווי ער האָט מְזַהֵר געווען אידן אויף די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה 'דעמאָלטס'. זעמיר 'אונז אויך' געווען אין די זעלבע אַזְהָרָה, און מ'טאָר מיר נישט מְשַׁהֵה זיין פון דעם וואָס ס'איז געווען 'דעמאָלטס'.

[ולזה אמר] אַתֶּם נִצָּבִים "היום" [בכל דור ודור. און] אַזוי איז [נכלל בזה] כל איש ישְׂרָאֵל [שבכל הדורות].

מד

הוצא מזה לעניינו:

איבערדעם ברויך מען צו וויסן.

אַזוי ווי מ'איז געווען דעמאָלטס ווען מ'האָט געגעבן די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, די זעלבע תורה און דער זעלבער באַשעפער [איז היינט אויך דאָ], הוא לא נִשְׁתַּנָּה וְלֹא יִשְׁתַּנָּה^{לא}.

מה

איבערדעם, מ'זאל די זכיה האָבן מִקְבֵּל צו זיין דעם עול תּוֹרָה און דעם עול מְלָכוֹת שְׁמִים.

מו

[ויעזור הקב"ה] אין דעם נצבים 'היום' דא "ראש השנה", [כשאנו עומדים לפני ה' ביום ראש השנה], זאל מְקַיֵּים ווערן אויך די פְּרָכּוֹת, וְזֹאת הַבְּרָכָה אָשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה. אין 'דעם' [בהברכות] זעמיר אונז אויך געווען אין פֿלֶל, מ'זעמיר דאָרט געשטאַנען [כשבירך משה איש האלקים את בני ישראל] אין דעם לעצטן טאָג ווען משה רבינו איז נִסְתַּלַּק געוואָרן^{לב}.

^ל וכדרך שכתב רש"י (וירא כב, יד): [אָשֶׁר יֹאמֶר] "היום". הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים "עד היום הזה" על היום שעומדים בו.

^{לב} מלשון החתם סופר בצוואתו: אל תאמר נשתנו העתים, יש לנו אב זקן, הוא לא נשתנה והוא לא ישתנה. [והביאור רבינו ביואל משה (א, קמג) ועוד. ועיין כעין לשון זה בספר חרדים (פכ"ה), ובערכי נחל (בלק דרוש ג)].

מז

ביאור הפסוק וילך משה

[ועל דרך זה אפשר לפרש הפסוק] וילך משה וידבר את הדברים האלה אל "כל ישראל" [שבכל הדורות].

מח

בישמח משה מביא פירוש הפסוק לכו בנים שמעו לי, דקאי על השומעים דברי מוטר, והכוונה דגם לאחר שילכו לביתם, ישמעו אל הדברי מוטר ויראת ה' שלמדו בבית המדרש

[דהנה] ס'שטייט אין ישמח משה^{לג} [בשם הרה"ק מהר"ש מניקלשבורג זלה"ה, לפרש הפסוק] לכו בנים שמעו לי [יראת ה' אלמדכם] [תהלים לד, יב]. נישט [נאָר] דעמאלטס זאל מען צוהערן, ווען מ'שטייט דאָרטן [בבית המדרש, אצל דרשת תוכחת מוטר]. נאָר ווען מ'גייט אהיים זאל מען צוהערן די ווערטער, אפילו ווען "לכו" בנים [זאל זיין שמעו לי].

מט

וכען וזו יש לפרש בהתכת הכתוב כאן, שאמר הכתוב וילך משה, דאפילו לאחר שכבר הלך ונסתלק משה רבינו ע"ה, גם אז וידבר את הדברים האלה, שדיבורי משה רבינו בהתורה הק' הם עומדים וקיימים לעד, אל כל ישראל שבכל הדורות

איבערדעם דאָ ביי משה רבינו שטייט וילך משה, אפילו [ווען] ער איז אוועק געגאנגען, איז געווען וידבר את הדברים האלה, די 'ווערטער' זענען געבליבן [קיימים] ועומדים, אל "כל ישראל" שבכל הדורות. וכמו שאמר באותו יום [ל, יד] פי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, [ופירש"י שניתנה לכם] תורה שבכתב ושבעל פה, דעס איז געבליבן א נצחיות! דאָס איז דאָך די הייליגע דיבורים פון משה רבינו!^{לד}

נ

אזוי איז משה רבינו, ער איז מתפלל פאר אידן ווייטער, די אלע תפלות וואָס ער האָט געבעטן פאר אידן, און די אלע ברכות.

^{לב} כי כל הפרשיות מן פרשת נצבים עד סוף התורה, נאמר הכל ביום ז' אדר שנסתלק בו משה. וכמו שכתב רש"י בריש פרשת נצבים: מלמד שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית. - ובריש פרשת וילך מבואר כן בפסוק, שנאמר ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא, ופירש"י: אנכי היום. היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות. - וכן בהברכות דפרשת וזאת הברכה נאמר בפסוק וזאת הברכה אשר ברח משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו.

^{לג} בישמח משה דברים [ד"ה דברים ואתחנן]: על פי מה ששמעתי שפירש הצדיק הקדוש הגאון מהר"ש זלה"ה מניקלשפורג בפסוק לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, כי לא די במה שמקשיב לקול מוכיח בעת שדורש, כי אם לכו לביתכם, אז שמעו לי, עד כאן.

ובישמח משה סוף ראה [ד"ה הטו אונסם]: על פי שפירש הגאון הצדיק מניקלשפורג בפסוק לכו בנים שמעו לי, כי לא די לשמוע בשעה שהחכם דורש לבד, כי אם אחר שתלכו לביתכם אז שמעו לו.

וזה"ל הייטב פנים [לשבת שוכה את מא, ד"ה וז"ש כי שם]: ואם תקשיבו ותשמעו לקול תוכחתי, גם למעלה תקשיבו לקול תפלותי, שאני מבקש רחמים עליכם להושיעכם במילי דשמיא ודעלמא, לחיים טובים ולפרנסה ולכל טוב. אמנם העיקר לא לשמוע לקולי בשעה זו לבד, אז היום לבד, כי אם גם אחר אשר תלכו לדרככם ובביתכם. וכמו שפירש הגאון הקדוש מהר"ש שמעלקע זלה"ה מניקלשפורג, שמפני כך לא אמר דוד 'בואו בנים שמעו לי, כי אם "לכו" בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, היינו אחר אשר תלכו לביתכם שמעו לי ותשימו על לבכם מה שיראת ה' אלמדכם.

^{לד} וזה"ל רבינו בס' נצבים וילך תשכ"ו: וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, די דיבורים זענען געבליבן אפילו ווען ער איז אוועק, [על דרך הכתוב] לכו בנים שמעו לי. דעס דאָגט דער פסוק, [דאפילן] ווען ער איז נסתלק געוואָרן, [אבער] אין די תורה הקדושה טרעפט מען אלעס, ווער ס'ווייל זוכן דעם אָמת. מ'זאל [נאָר] אָמת'דיג מתבונן זיין אין די תורה הקדושה, טרעפט מען וואָס מ'ברויך. אז מ'זאל [נאָר] מיינען דעם אָמת, און מ'האָט סייעתא דשמיא, טרעפט מען נאָך אין די תורה הקדושה.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן אין דעם כח און דעם זכות של תפלותיו וברכותיו של משה רבינו, [אז] מ'זאל זיך קענען דערהאלטן אין דעם תוקף הגלות. ס'קומען דאך דא די ימי ראש השנה, [והשפעת ראש השנה כבר נשפע בשבת שלפניו, כדאיתא בזהר (יתור פח.)] כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. מ'איז שוין היצט אין די טעג פון ראש השנה, אין דער וואך. דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן תשובה צו טון, אין די פאר טאג.

נא

עוד בביאור הפסוק כל איש ישראל

אופן שני בשוב קושיא א

קען זיין דאס איז אויך דאס טאפלט לשון, בלכם, און נאכאמאל כל איש ישראל.

נב

מלבד מה שבני ישראל צריכין לישועה "הכללית" בגאולה השלימה, גם כל יחיד ויחיד צריך ישועות "בפרטיות", הן ברוחניות והן בגשמיות, והקב"ה יודע את הצער ומכאובים של כל איש ישראל בפרטיות

[ווייל] אידן ברויכן האבן א ישועה אין כלליות, דאס כלליות ישראל, אין דעם גרויסן שפלות, דעם גרויסן פחד וואס ס'איז דא, מ'האט נאך אזא שווערן 'איבערגאנג' ביז אידן וועלן געהאלפן ווערן מיט די ישועה כללית, ביז צו ביאת המשיח, וואס מ'האפט שוין נאנט אין די צייטן. ברויך מען האבן [קודם] א ישועה 'כללית', אידן זאלן געהאלפן ווערן.

נג

עקסטערדעם ברויך מען [א ישועה] אין 'פרטיות', יעדער איד עקסטער, [על דרך שאמר הקב"ה במצרים] [שמות ג, ד] כי ידעתי את מכאביו [בלשון יחיד] לה. דער בורא כל עולמים האט געזאגט, יעדער איד האט עקסטערע ענינים וואס ס'דרענגט און ס'איז שווער, ברוחניות ובגשמיות.

אפילו 'דער איד' וואס ער וויל זיין א "איד", ער וויל "דינען דעם באשעפער" באמת, ווי שווער איז די ביטערע נסיונות, מ'קאן נישט 'איבערשטיין' [די נסיונות] אין אזא שווערן מצב, ברוחניות ובגשמיות.

נד

דער בורא כל עולמים זאל העלפן, ס'קומט די הייליגע טעג, מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך אויסבעטן א אמת'דיגע ישועה, 'בכלל ובפרט'. מ'זאל מיר שוין במהרה געהאלפן ווערן.

ס'זאל זיין דער בורא כל עולמים [זאל זאגן] ישראל אשר בך אתפאר [ישעי' מט, ג]. דער בורא כל עולמים, ס'זאל זיין [לפניו] א נחת רוח פון אונז, און פונעם כלל ישראל.

מ'זאל די זכיה האבן מקדש שם שמים צו זיין.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן טאקע, אין דעם גרויסן ענגשאפט.

^{לה} אף שהתחיל שם בלשון רבים, ואת "צעקתם" שמעתי מפני נגשיו. [ועיין בשמות רבה (א, לו): ידע אלקים (שמות ב, כה), שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע, אלא הקב"ה לבדו, וזה מכון את לבו וזה מכון לבו ווערשין תשובה].

נה

ולזה אמר הכתוב אֲתֶם נִצְבִּים הַיּוֹם "בְּלִבָּם" לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וזה קאי על הישועה הכללית שדנין עליה, ואחר כך אמר עוד הפעם כל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וזה קאי על הישועה של כל אחד בפרטיות

איבערדעם זאָגט מען נִצְבִּים הַיּוֹם [לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם], קודם בְּלִבָּם [בכלליות], און דערנאָכדעם פֿל "אִישׁ" יִשְׂרָאֵל, שטייט שוין מיט אַ לשון יחיד, אפילו דאָס פֿרטיגות. דער בורא כל עולמים ווייסט יעדנס צער, און יעדנס ווייטאָג, אַלע צובראָכענע הערצער פון אידישע קינדער.

יעדער איז שוין צובראָכן געוואָרן כְּחֵרֶס הַנִּשְׁבֵּר.

יעדער איד ברויך אַ יְשׁוּעָה, סיי ברוחניות [און] סיי בגשמיות.

איבערדעם זאָגט מען דאָ אַט, ביי דעם אֲתֶם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִבָּם [לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם], [פירש רש"י]¹¹ הקללות והיסורין 'מציבין' אתכם לפניו, [שהקב"ה שיתהפך הכל לברכה, להיות באופן ישר ונצב], אַזוי ווי כ'האָב געזאָגט דאָרטן [לעיל באות לז].

נו

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן טאַקע :

מ'זאָל מיר די זְכִיָּה האָבן [אז] טאַקע אין 'דער וואָך' זאָל מיר געהאָלפן ווערן.

ס'זאָל זיין נִצְבִּים לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, מ'זאָל שטיין פאַרן באַשעפער.

מ'זאָל האָבן מיט 'וואָס' צו שטיין פאַרן בורא כל עולמים.

ס'זאָל נישט זיין קיין ביאַה ריקניט¹².

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן :

מ'זאָל די זְכִיָּה האָבן מ'זאָל מיר תְּשׁוּבָה טון בְּאַמְת.

מ'זאָל במהרה געהאָלפן ווערן מיט פֿל מִיַּי יְשׁוּעוֹת טוֹבוֹת.

מ'זאָל חלילה נישט נִדְחָה ווערן דורך אונזערע צונוגות.

מ'זאָל מיר נאָך די זְכִיָּה האָבן צו זען אַלע - שְׁשִׁים וּשְׁמֵחִים בְּבִנְיָן שְׁלֵם¹³ - די

יְשׁוּעָה שְׁלִימָה.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן :

ס'זאָל זיין תְּחֵל שָׁנָה וּבִרְכוּתֶיהָ, תְּחֵלָה שָׁנָה וְקִלּוֹתֶיהָ.

מ'זאָל מיר געהאָלפן ווערן מיט אַ שְׁנַת בְּרָכָה, שְׁנַת יְשׁוּעָה.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן [ס'זאָל זיין] אַ שְׁנַת שְׂמִיחָה.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען די יְשׁוּעוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל 'בְּכָלל וּבְפֶרֶט', בהתרוממות קרן

התורה וישראל, והתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

¹¹ הובא לעיל בהערה כו.

¹² מלשון הגמרא בובחים (ט): והנכנס למקדש ולא עשה עבודה, חייב משום ביאה ריקנית.

¹³ מלשון התפילה שבסוף חזרת הש"ץ במוסף לימים נוראים (לאחר היום תאמצנו): כִּהְיוֹם הַזֶּה תִּבְאֵנוּ שְׁשִׁים וּשְׁמֵחִים בְּבִנְיָן שְׁלֵם.

